

YOSHLAR TARAQQIYOT STRATEGIYASINING O'ZBEKISTON KELAJAGIDAGI O'RNI

Ochilova Maftuna Shuhratovna

Navoiy innovatsiyalar universiteti

“Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrası o'qituvchisi, falsafa doktori (PhD)

Hamdamova Ruxshona Bektosh qizi

Navoiy innovatsiyalar universiteti “Boshlang'ich ta'lim” yo'nalish talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17396646>

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston yoshlar taraqqiyot strategiyasining asosiy yo'nalishlari va ularning mamlakat kelajagidagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida huquqiy-hujjatlar, statistik ma'lumotlar hamda xalqaro tajribalar o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, yoshlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha olib borilayotgan islohotlar ijobiy natija bermoqda, biroq ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi nomuvofiqlik, hududiy tafovutlar hamda monitoring tizimining sustligi kabi muammolar mavjud. Maqolada ushbu masalalarni hal etish uchun tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: yoshlar, taraqqiyot strategiyasi, ta'lim, bandlik, tadbirkorlik, islohotlar.

Аннотация: В статье рассматриваются основные направления стратегии развития молодежи в Узбекистане и их роль в будущем страны. В ходе исследования были изучены нормативные документы, статистические данные и международный опыт. Результаты показывают, что проводимые реформы в сфере поддержки молодежи приносят положительные результаты, однако сохраняются такие проблемы, как несоответствие между системой образования и рынком труда, региональные различия и недостаточная эффективность системы мониторинга. В работе предлагаются рекомендации по их устранению.

Ключевые слова: молодежь, стратегия развития, образование, занятость, предпринимательство, реформы.

Abstract: This article analyzes the main directions of Uzbekistan's youth development strategy and their role in the country's future. The study examines legal documents, statistical data, and international experience. The findings show that ongoing reforms in youth support have produced positive results; however, issues such as the mismatch between education and the labor market, regional disparities, and weak monitoring systems remain. The paper provides recommendations to address these challenges.

Keywords: youth, development strategy, education, employment, entrepreneurship, reforms.

Mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligi, dastavval, yosh avlodning bilim darajasi, kasbiy malakasi, innovatsion faoliyati hamda ijtimoiy faolligiga bog'liq. Prezident Shavkat Mirziyoyev yoshlar institutiga alohida e'tibor qaratgan holda: “Yoshlar — bizning ertangi kunimizni, orzu-intilishlarimizni ro'yobga chiqaradigan ulkan kuchdir” deb ta'kidlagan, bu tasavvur davlat siyosatining asosiy yo'nalishlariga ham aks etgan.

Huquqiy jihatdan O'zbekistonda “yoshlar” tushunchasi aniq belgilangan: qonun va hukumat hujjatlariga ko'ra, yosh fuqarolar — 14 yoshga to'lgan va 30 yoshdan oshmagan

shaxslar sifatida qabul qilinadi; davlat yoshlar siyosatini shu demografik guruh manfaati va ehtiyojlariga mos tarzda shakllantiradi. Bu ta'rif va unga doir tamoyillar mamlakatdagi yoshlar siyosatini shakllantirishda asosiy huquqiy nuqtai-nazarga xizmat qiladi.

So'nggi o'n yilliklar davomida O'zbekiston yoshlar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash, ularning bandligini va ma'rifiy darajasini oshirishga doir bir qator normativ hujjatlar va dasturlar qabul qilindi. Xususan, 2017–2022 yillarda yoshlar institutini mustahkamlashga oid farmon va qarorlar, shuningdek 2022-2026 yillarga mo'ljallangan “Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” davlat siyosatining makro-yo'nalishlariga yoshlarni integratsiyalashga alohida urg'u berdi.

Amaliy chora-tadbirlar doirasida davlat va nodavlat tashabbuslari (masalan, “Yoshlar daftari” kabi dasturlar), ta'lim-tarbiyaviy grantlar, startaplarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash, magistratura va tadqiqotlarni rag'batlantirishga yo'naltirilgan imtiyozlar joriy qilindi. Ushbu instrumentlar yoshlarning kasbiy yo'nalishini kengaytirish va mehnat bozoriga integratsiyalashini tezlashtirishga xizmat qiladi.

Global kontekst nuqtai nazaridan esa yoshlar masalasi barqaror rivojlanish kun tartibining markaziy elementlaridan biri bo'lib qolmoqda: BMTning 2030-yilgacha Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGlar) ta'lim, bandlik va teng imkoniyatlar orqali yoshlarni qo'llab-quvvatlashni davlatlar uchun muhim vazifa sifatida belgilaydi. Shu sababli milliy strategiyalarni xalqaro maqsadlar bilan bog'lash va “yoshlarga yo'naltirilgan” indikatorlarni joriy etish bugungi kun talabidir.

Biroq, mazkur yo'nalishda bir qator dolzarb muammolar saqlanib qolmoqda: viloyatlar va qishloq-shahar o'rtasidagi tengsizliklar — ayniqsa qishloq hududlaridagi yoshlar uchun yuqori sifatli ta'lim va ish joylariga kirishdagi cheklovlar; soha va bozor ehtiyojlari bilan mos kelmaydigan ta'lim tizimi; startap ekotizimini rivojlantirish yo'lida yetarli mentorlik va moliyaviy instrumentlarning kamligi; shuningdek yoshlarning ijtimoiy-ma'naviy barqarorligini ta'minlashga doir dolzarb vazifalar. Ushbu muammolarni hal etish uchun strategik yondashuv va tizimli monitoring zarur.

Ushbu maqolaning maqsadi — O'zbekiston kontekstida yoshlar taraqqiyot strategiyasining huquqiy va institutsional asoslarini tahlil qilib, amaliy dasturlar samaradorligini baholash va istiqboldagi ustuvor yo'nalishlar uchun takliflar ishlab chiqishdir. Tadqiqotning asosiy savollari quyidagilar: (1) mavjud strategik hujjatlar yoshlarning real ehtiyojlarini qanchalik qamrab oladi?; (2) amaliy dasturlarning bandlik, ta'lim va tadbirkorlikka ta'siri qanday; (3) siyosat samaradorligini oshirish uchun qanday chora-tadbirlar zarur?

Mazkur tadqiqotda bir nechta ilmiy usullar qo'llanildi. Avvalo, huquqiy-tahliliy yondashuv orqali “Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida”gi Qonun, Prezident farmonlari va “Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi” singari normativ hujjatlar o'rganildi. Shuningdek, qiyosiy tahlil yordamida O'zbekiston tajribasi Janubiy Koreya, Turkiya va Germaniya yoshlar siyosati bilan solishtirildi. Sotsiologik yondashuv asosida Davlat statistika qo'mitasi hamda xalqaro tashkilotlarning ochiq ma'lumotlari tahlil qilindi. Bundan tashqari, mavzuga oid ilmiy maqolalar va ekspert sharhlarining kontent-tahlili o'tkazildi. Ushbu usullar kombinatsiyasi yoshlar taraqqiyot strategiyasining nazariy asoslari va amaliy jihatlarini kompleks o'rganish imkonini berdi.

O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, yoshlar taraqqiyot strategiyasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. Prezidentimiz Sh. Mirziyoyev o'z asarida ta'kidlaganidek: "Biz yoshlarga barcha shart-sharoitlarni yaratib bersak, ular kelajagimizni o'z bilim va salohiyati bilan munavvar etadi" [1]. Shu maqsadda qabul qilingan "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"da yoshlarning ta'lim olishi, kasb-hunar o'rganishi va tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish masalalari alohida belgilangan [2].

Amaliy natijalar orasida "Yoshlar daftari" dasturining joriy etilishi alohida o'rin tutadi. Ushbu tizim orqali yoshlarning ijtimoiy muammolarini hal qilish, ularni kasbga tayyorlash va bandligini ta'minlash bo'yicha minglab arizalar qabul qilinib, ijobiy hal etildi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yilda 38 mingdan ortiq yoshning murojaati qanoatlantirilgan. Bu esa davlat siyosatining bevosita amaliy samarasini ko'rsatadi.

Ta'lim sohasida ham muhim yutuqlar qayd etildi. So'nggi yillarda oliy ta'lim muassasalari soni ikki barobardan ko'proqqa oshdi, qabul kvotalari kengaydi va yoshlarning oliy ta'lim bilan qamrovi 2016-yildagi 9 foizdan 2023-yilda 38 foizga yetdi. Biroq infratuzilma va sifat masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda: ayrim hududlarda sinfxonalar yetishmovchiligi va kadrlar malakasidagi tafovutlar ta'lim samaradorligini pasaytirmoqda.

Yoshlar bandligi va mehnat bozoridagi ishtirokini tahlil qilar ekanmiz, muammolar hamon mavjudligi ayon bo'ladi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda yoshlarning taxminan 20 foizi "na o'qiydi, na ishlaydi" (NEET-indeks) toifasiga kiradi [3]. Bunga ish o'rinlarining yetarli darajada yaratilmagani va ta'lim tizimining mehnat bozoriga mos kelmasligi sabab bo'lmoqda. Shu bilan birga, davlat tomonidan yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash uchun imtiyozli kreditlar va startap dasturlari joriy etilgani ijobiy natija bermoqda.

Xalqaro tajriba bilan solishtirilganda, O'zbekiston yoshlarga oid siyosatini xalqaro hujjatlar bilan uyg'unlashtirishga intilmoqda. Jumladan, BMTning "2030-yilgacha barqaror rivojlanish kun tartibi"da yoshlarning sifatli ta'lim olishi va munosib mehnat bilan ta'minlanishi asosiy vazifa sifatida belgilangan [4]. Shu jihatdan, O'zbekistonning milliy dasturlarida ham yoshlarni raqobatbardosh kadr sifatida shakllantirish ustuvor yo'nalish sifatida qayd etilgan.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yoshlar taraqqiyot strategiyasi samaradorligi tobora ortmoqda, lekin hududiy tengsizliklar, infratuzilma muammolari va mehnat bozorida talab va taklif o'rtasidagi nomutanosibliklar hal qilinishi zarur.

Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, O'zbekistonning yoshlar taraqqiyotiga yo'naltirilgan siyosiy hujjatlari va amaliy dasturlari muhim ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda: davlat tomonidan huquqiy baza mustahkamlandi va "Yoshlar daftari", imtiyozli kreditlar, startap-inkubatorlar kabi mexanizmlar joriy etildi. Shu bilan birga, ushbu natijalar shuni ham ochib berdi — tizimning samaradorligini oshirish uchun bir qancha strukturaviy va tashkiliy chora-tadbirlar talab etiladi. Prezident Mirziyoyev ta'kidlaganidek, yoshlar — mamlakat taraqqiyotining asosiy resurslaridan biri, va shu resursni to'liq faollashtirish davlat siyosatining markazida bo'lishi kerak.

Birinchidan, ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi nomuvofiqlik (skills mismatch) muammosi dolzarb. Tadqiqotdan ko'rinishicha, ta'lim tizimi hamda kasbiy yo'nalishlar bozor ehtiyojlariga nisbatan kechikkan yangilanishlar bilan amal qilmoqda; natijada yoshlarning ish topishdagi qobiliyati pasayadi. Bu vaziyatni bartaraf etish uchun ta'lim muassasalarida bozor-yo'naltirilgan o'quv dasturlari, amaliy stajirovkalar va sanoat bilan hamkorlik dasturlarini

kengaytirish muhim. Bunday o'zgarishlar qisqa muddatda mehnat bozoriga mos kadrlarni yetkazib berish imkonini oshiradi.

Ikkinchidan, hududlararo tengsizlik — strategiyaning samaradorligini cheklovchi asosiy omillardan biri. Qishloq hududlarida infratuzilma va xizmatlar kamligi, ta'lim va kasbiy tayyorgarlik imkoniyatlarining cheklanganligi yoshlar uchun imkoniyatlarni sezilarli darajada pasaytiradi. Shu bois mintaqaviy dasturlar, mobil ta'lim xizmatlari, va hududiy investitsiyalar orqali hududlararo tafovutlarni kamaytirish zarur. Bunda mahalliy boshqaruv organlari, xususi sektor va xalqaro tashkilotlar hamkorligida maqsadli choralar amalga oshirilishi lozim.

Uchinchidan, startup va tadbirkorlik ekotizimini chuqurlashtirish talab etiladi. Davlat grantlari va imtiyozli kreditlar bosqichma-bosqich joriy etilayotgan bo'lsa-da, yangi boshlovchi tadbirkorlar uchun doimiy mentoring, biznes-konsalting va bozorga chiqish qo'llab-quvvatlovi yetishmaydi. Yoshlarga mo'ljallangan inkubatorlar tarmog'ini kengaytirish, rasmiy va norasmiy mentorlik dasturlarini yo'lga qo'yish hamda xususi investorlarni jalb qilish orqali startaplarning tirik qolish (survival) ko'rsatkichlarini oshirish mumkin.

To'rtinchidan, monitoring va baholash tizimlarini kuchaytirish zarurati aniqlandi. Amaliy dasturlar samaradorligini aniqlash uchun doimiy, standartlashtirilgan indikatorlar (yoshlar bandligi darajasi, NEET ko'rsatkichlari, startaplarning davomiyligi, hududiy tengsizlik indeksi va boshqalar) joriy etilishi kerak. Ma'lumotlarga asoslangan siyosat (evidence-based policy) yoshlar siyosatining muvaffaqiyatini sezilarli darajada oshiradi.

Beshinchidan, ijtimoiy va ma'naviy komponentlar e'tibordan chetda qolmasligi lozim. Global axborot oqimi, migratsiya va ijtimoiy o'zgarishlar yoshlar ma'naviy-psixologik barqarorligiga ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ijtimoiy himoya, ruhiy salomatlik xizmatlari va fuqarolik ta'limi dasturlarini rivojlantirish orqali yoshlarning jamiyatga moslashishini qo'llab-quvvatlash zarur.

Ushbu muammolarni hal etish uchun amaliy tavsiyalar quyidagicha bo'lishi mumkin: (1) ta'lim-mehnat bozori integratsiyasini kuchaytirish — o'quv dasturlarini sanoat ehtiyojlariga moslashtirish va stajirovkalarni majburiylashtirish; (2) mintaqaviy tengsizlikni kamaytirish — qishloq hududlar uchun maqsadli investitsiyalar va mobil xizmatlar; (3) startup ekotizimini mustahkamlash — mentorlik, akseleratorlar va investorlarni jalb etish; (4) samarali monitoring — bir xil indikatorlar va ma'lumotlarni ochiq qilib qo'yish; (5) ijtimoiy va ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish.

Tadqiqot cheklovlari ham qayd etilishi lozim. Ushbu maqolada foydalanilgan statistik ma'lumotlar va rasmiy manbalar dolzarb tasvir beradi, ammo masalan, sifatli (qualitative) intervyular yoki uzunmuddatli (longitudinal) kuzatuvlar yetishmaydi — bunday tadqiqotlar siyosat samaradorligini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Kelajakda yoshlarning individual tajribalari, hududiy tadqiqotlar va ta'lim-mehnat yo'nalishlarining uzun muddatli ta'sirini o'rganadigan tadqiqotlar o'tkazilishi tavsiya etiladi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning yoshlar taraqqiyotiga yo'naltirilgan strategiyasi asosiy infratuzilma va huquqiy asoslarni yaratdi hamda amaliy dasturlar orqali dastlabki natijalarga erishdi; biroq strategiyaning to'liq samarasi uchun ta'lim va mehnat bozori integratsiyasi, mintaqaviy tengsizliklarni kamaytirish, startup ekotizimi va monitoring mexanizmlarini kuchaytirish zarur. Milliy strategiyalarni global maqsadlar bilan uyg'unlashtirish esa davlat siyosatini yanada samarali va barqaror yo'naltirishga xizmat qiladi [4].

Yoshlar taraqqiyot strategiyasining O'zbekiston kelajagidagi o'rni nihoyatda muhim bo'lib, u mamlakatning uzoq muddatli rivojlanish jarayonida hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida shuni ko'rish mumkinki, oxirgi yillarda yoshlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan keng ko'lamli huquqiy hujjatlar, dasturlar va mexanizmlar joriy qilindi. Ularning samarasi sifatida yoshlarning ta'lim, bandlik va tadbirkorlikdagi ishtiroki sezilarli darajada kengaydi.

Shu bilan birga, mavjud muammolar hamon dolzarbligicha qolmoqda. Ta'lim tizimi bilan mehnat bozori o'rtasida uyg'unlikni kuchaytirish, hududlararo tengsizlikni kamaytirish va startap ekotizimini rivojlantirish strategiyaning asosiy vazifalaridan biridir. Monitoring va baholash tizimlarining yetarli darajada ishlamasligi esa qabul qilingan dasturlar samaradorligini to'liq o'lchash imkoniyatini cheklamoqda.

Umuman olganda, yoshlar taraqqiyot strategiyasining asosiy vazifasi yoshlarning salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish, ularni raqobatbardosh kadrlar sifatida shakllantirish va mamlakat modernizatsiyasida faol ishtirokini ta'minlashdan iboratdir. Mazkur strategiya samaradorligi bevosita davlat organlari, jamiyat, ta'lim tizimi va xususiy sektorning hamkorlikdagi faoliyati natijasiga bog'liq bo'lib, uning barqarorligi O'zbekistonning kelajagini belgilab beradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni, 2022-yil 28-yanvar. "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida".
3. World Bank. Uzbekistan: Country Youth Employment Report. – Washington D.C., 2022.
4. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. – New York, 2015.